# Lausunto eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle liittyen Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 2. osaan Ratkaisuja työn murroksessa (VNS 5/2018 vp)

Juha Sipilän hallituksen tulevaisuusselonteon teemana on työn murros ja suomalaisen työn tulevaisuus. Tulevaisuusselonteon ensimmäinen osa julkaistiin kesäkuussa 2017 ja siinä tarkasteltiin sitä, miten työ muuttuu. Lausuntopyynnön kohteena oleva tulevaisuusselonteon 2. osa esittää ratkaisuja työn murrokseen. Raportissa todetaan, että tulevaisuusselonteon toisen osan tavoitteena on tunnistaa työhön liittyviä toivottavia tulevaisuuksia, päätöksentekotarpeita sekä yhteiskunnallisia kysymyksiä. Selonteossa alussa nostetaan esille viisi keskeistä työn muutoksen liittyvää visiota, jonka pohjalta esitetään päätöksentekotarpeita.

Kaksiosaisen tulevaisuusselonteon taustaksi on tehty kaksi tutkijaselvitystä, joista raportin mukaan tämä selonteon 2.osa pohjautuu ennen kaikkea jälkimmäiseen, vuonna 2018 ilmestyneeseen tutkijaselvitykseen (Anttila ym. 2018). Ko. tutkijaselvityksessä esitetyt näkemykset puolestaan pohjautuvat monenlaiseen aineistoon, ts. asiantuntijahaastatteluihin, väestötasoiseen kyselytutkimukseen, hankkeessa pidettyihin työpajoihin, kirjallisuuskatsaukseen sekä FINAGE-mallinnukseen (ks. tarkemmin Anttila ym. 2018).

## Tutkitun tiedon merkitys toimenpide-ehdotuksissa

On erittäin tärkeää tuottaa tutkittua tietoa työelämän muutosten kehitystrendeistä ja sen erilaisista seurauksista eri näkökulmista päätöksenteon tueksi. On myös ensiarvoisen tärkeää, että tutkittu tieto saisi suuren painoarvon, kun mietitään ratkaisuja työn murrokseen. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 2.osassa on ehdotettu yhteensä 18 erilaista toimenpide-ehdotusta, joista osa on yksityiskohtaisia toimenpide-ehdotuksia ja osa yleisempiä. Selontekoon olisi kaivannut selkeämmin tutkimukseen pohjautuvia ratkaisuehdotuksia ja tutkimukseen pohjautuvien perustelujen esille tuomista ratkaisuehdotusten yhteydessä.

Esimerkkinä voi nostaa selonteon toimenpide-ehdotus 2:n, joka liittyy valtion ja kuntien alustojen hyödyntämiseen. Siihen liittyen selonteossa todetaan, että suuri osa julkisen sektorin toimista voitaisiin hoitaa alustoilla tulevaisuudessa. Selonteossa (eikä myöskään taustaraportissa) ei kuitenkaan esitetä mitään perusteluja sille, miksi suuri osa julkisen sektorin toimista (tai yksityisen sektorinkaan) olisi edes mahdollista tai järkevää hoitaa alustoilla. Toimenpide-ehdotus kaipaisi ehdottomasti tutkimukseen pohjautuvia perusteluja.

## Politiikkatoimien ja instituutioiden rooli työn murroksessa

Selonteossa (s. 16) todetaan, että ”murroksessa vanhat, hyvin toimineet politiikkatoimet ja instituutiota menettävät tehoaan”. Selonteko tuntuu aliarvioivan politiikkatoimien merkityksen sille, minkälaiseksi työn tulevaisuus ja sen murros muodostuu. Tulevaisuuden työmarkkinat eivät muovaudu yksioikoisesti pelkästään teknologisen kehityksen ja globalisaation vääjäämättömänä heijastumana, vaan niihin vaikutetaan myös politiikkatoimilla. Politiikkatoimilla voidaan vaikuttaa ja lieventää muutosvoimien vaikutusta tulevaisuuden työhön ja yksilöiden työmarkkina-asemaan (Kauhanen 2014).

On hyvä myös muistaa, että teknisen kehityksen ja globalisaation etenemisen vaikutukset suodattuvat instituutioiden kautta. Siksi ei ole yhdentekevää, miten instituutioita kehitetään. On olemassa

Palkansaajien tutkimuslaitos
Löntagarnas forskningsinstitut
Pitkänsillanranta 3 A 00530 Helsinki
Långbrokajen 3 A 00530 Helsingfors
etunimi.sukunimi@labour.fi
Puh. (09) 2535 7330
+358-9-2535 7330
http://www.labour.fi

tutkimusnäyttöä siitä, että jo havaitun työn murroksen seuraukset eivät ole olleet kaikissa maissa samanlaisia johtuen erilaisista työmarkkinainstituutioista (Eurofound 2014). Kansainvälisissä työmarkkinoita koskevissa vertailuissa pohjoismainen malli, joksi myös suomalaista työmarkkinamallia voi luonnehtia, näyttää tuottaneen varsin hyviä tuloksia monella eri ulottuvuudella mitattuna.

**Työn murros ja eriarvoisuus**

Korineck ja Stiglitz (2017) nostavat eriarvoisuuden kasvun tekoälyn ja muun työtä korvaavan teknologian keskeiseksi haasteeksi. Korinekin ja Stiglitzin (2017) mukaan tarvitaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa toteutettavia politiikkatoimia tekoälyn hyötyjen varmistamiseksi. Mitä varhaisemmassa vaiheessa kiinnitetään huomiota hyötyjen laajaan jakautumiseen ja kehityksessä häviäjien auttamiseen, sitä nopeammin Korinekin ja Stiglitzin mukaan Pareto-parannuksia tuottavaan innovaatiovauhtiin yhteiskunta pystyy mukautumaan (Koski, 2018). Toimia tarvitaan verotuksessa, koulutuksessa, tuotannontekijöihin liittyvien lakien ja säädösten uudistamisessa, immateriaalioikeuskysymyksissä, sosiaalipoliittisissa kysymyksissä, tekoälyn tuottamien voittojen jakoon puuttumisessa ja monissa muissa kysymyksissä.

On hyvä, että selonteossa nostetaan esille se, että eriarvoistumisen ehkäisyyn pitää kiinnittää erityistä huomiota työn tulevaisuuden suuntalinjoja määriteltäessä. Selonteossa nostetaan esille toimenpide-ehdotuksia mm. osaamisen kehittämisen ja sosiaaliturvan osa-alueilla, mutta ei juuri kiinnitetä huomiota verotukseen tai teknologian hyötyjen laajempaa jakautumista edistäviin toimiin eriarvoistumiskehityksen ehkäisyssä. Monesti myös unohtuu, että uuden teknologian ml. tekoälyn kehittämiseen liittyvät yksityiset innovaatiot ovat rakentuneet huomattavalle julkiselle tuelle.

**Työn murros ja syrjäytymisen ehkäisy**

Polarisoituvassa maailmassa erot osaamisessa ja taidoissa voivat lisätä eriarvoisuutta ja syrjäytymisestä. Tutkimuskirjallisuuden perusteella on näyttöä siitä, että robotisaatio uhkaa eniten korvata työtä matalan osaamistason töissä. Polarisoituvassa maailmassa erot osaamisessa ja taidoissa voivat siis lisätä eriarvoisuutta ja syrjäytymistä, mutta esimerkiksi Atkinson (2015) on korostanut sitä, että innovaatioiden suuntaamisella voi vaikuttaa markkinoilla syntyviin tuloeroihin.

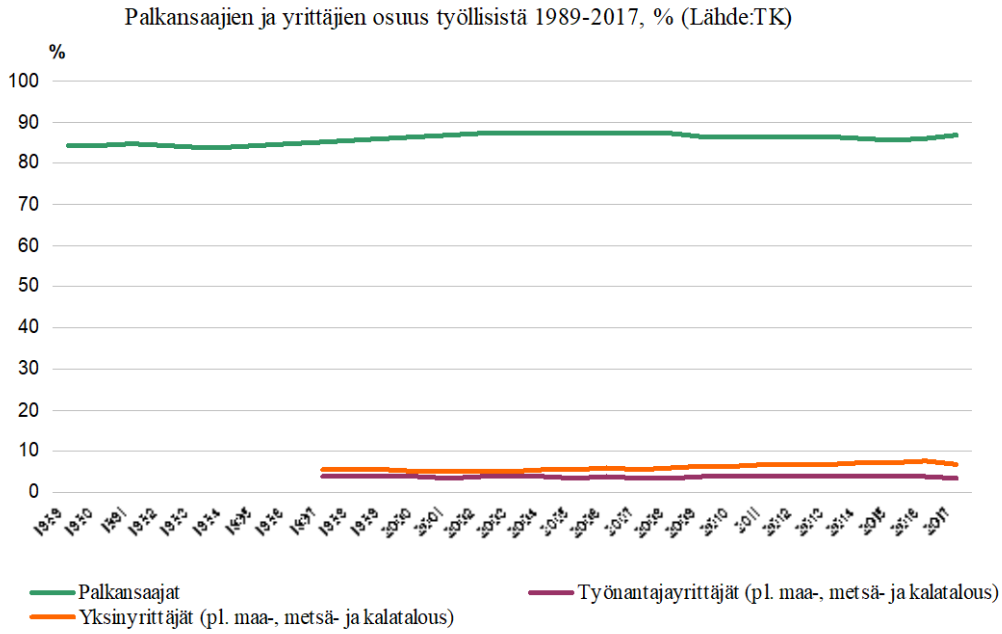
Selonteossa todetaan, että nuorten jääminen koulutuksen ja työn ulkopuolelle on syrjäytymistä ennakoiva indikaattori ja että koulutus on todennäköisin ratkaisu työmarkkinoiden muutokseen ja nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn, mutta se edellyttää ymmärrystä syrjäytymisen mekanismeista aina lapsuudesta varhaisaikuisuuteen. Työ-, tasa-arvo ja julkisen vallan politiikka-konsortiossa tehdyssä tutkimuksessa (Suoniemi 2017) on havaittu selkeä yhteys vanhempien tuloaseman ja lasten (tutkintojen perusteella laskettujen) keskimääräisten koulutusvuosien välillä. Tulojakauman huipulla yhteys voimistuu, toisin sanoen vanhempien tuloasemalla on suurituloisissa perheissä muita suurempi vaikutus jälkikasvun koulutusvuosiin (ja tuloasemaan).

**Selonteossa työnantaja-työntekijä-suhteen murros ja alustatalouden merkityksen kasvu korostuvat**

Työn rakenteisiin liittyen selonteossa korostetaan suurta työn muutosta, joka liittyy työnantaja-työntekijä-suhteen murrokseen ja alustatalouden merkityksen voimakkaaseen kasvuun, joita tunnutaan pitävän itsestään selvyytenä eikä tuoda esille tähän liittyviä epävarmuustekijöitä. Selontekoon olisi kaivannut selkeämpiä arvioita siitä, minkä mittaluokan muutos työnantaja-työntekijä-suhteen murroksessa ja

alustatalouden merkityksen kasvussa on odotettavissa ja millä aikavälillä sekä mihin tämä näkemys perustuu.
Jos katsotaan olemassa olevien tilastojen perusteella tähänastista kehitystä palkkatyössä työtä tekevien, työnantajayrittäjien ja yksinyrittäjien osuuksissa työllisistä, ei voida havaita merkkejä siitä, että perinteinen työsuhteessa tehtävä palkkatyö olisi nopeasti menettämässä merkitystään ja että suuri murros työnantaja- ja työntekijäsuhteessa olisi jo alkanut (ks. kuvio alla). Kuvion mukaan palkkatyötä tekevien osuus työllisistä on pysytellyt viimeisten kolmenkymmenen vuoden aikana noin 84-87 prosentissa (osuus oli alhaisimmillaan 1990-luvun alun laman aikana). Yrittäjien puolella yksinyrittäjien (pl. maa-, metsä- ja kalatalous) osuus on noussut viimeisen parinkymmenen vuoden aikana noin 1,5 prosenttiyksikköä 5,5 prosentista noin 7 prosenttiin.

Tilastojen mukaan alustojen kautta tehtävän työn merkitys on vielä hyvin pieni. Tilastokeskus selvitti vuoden 2017 työvoimatutkimuksessa ensimmäistä kertaa sitä, kuinka moni 15–74-vuotias suomalainen hankkii ansioita alustatyön kautta. Vähintään neljänneksen tällä tavalla ansioistaan hankkineita oli vuonna 2017 vielä hyvin pieni osa, vain 0,3 prosenttia 15–74-vuotiaista suomalaisista (lukumäärä 14 000) ja tästäkin joukosta puolella tulonlähde oli Tori.fi/Huuto.net tai muu käytetyn tavaran tai ajoneuvojen myyntialusta (Suomen virallinen tilasto 2018). Alustatyön osalta on hyvä myös muistaa, että teknologinen kehitys voi myös vähentää digitaalisten alustojen välityksellä tehtävän työn määrää (Alasoini 2018).




**Mihin pitäisi kiinnittää julkisessa keskustelussa enemmän huomiota?**

Tulevaisuuden kannalta keskeisiä asioita, johon ei vielä tässä kontekstissa riittävästi liity julkistelua keskustelua, on pääoman rooli ja uuden teknologian synnyttämä monopolivoima, jota pitää suitsia julkisen vallan politiikan toimin.

**Merja Kauhanen**
**Tutkimuskoordinaattori, Palkansaajien tutkimuslaitos**
**Työ-, tasa-arvo ja julkisen vallan politiikka-konsortio (www.stn-wip.fi)**

**Kirjallisuus:**

Alasoini, T. (2018), Joukkoistettu työ: muodot, levinneisyys ja merkittävyys työelämän muutosilmiönä, Työpoliittinen aikakauskirja 1/2018, 54-62.

Anttila, J., Eranti, V., Jousilahti, J., Koskinen, M., Leppänen, J., Neuvonen, A., Dufva, M., Halonen, M., Myllyoja, J., Pulkka, V., Annala, M., Hiilamo, H., Honkatukia, J., Järvensivu, A., Kari, M., Kuosmanen, J., Malho, M. ja Malkamäki, M. (2018), Pitkän aikavälin politiikalla läpi murroksen– tahtotiloja työn tulevaisuudesta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 34/2018. http://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=25901

Atkinson, A. (2015), Inequality: What can be done, Harward University Press.

Eurofound (2014), Drivers of recent job polarisation and upgrading in Europe, European Jobs Monitor 2014.
Kauhanen, M. (2014), Yksilön näkökulma: työmarkkina-aseman ja käyttäytymisen muutokset, teoksessa L. Pentikäinen: Katsaus suomalaisen työn tulevaisuuteen. Työ- ja yrittäjyys 30/2014. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, 63-74.

Korinek, A. and Stiglitz, J. (2017), Artificial intelligence and its implications for income distribution and unemployment, NBER Working Paper 24/2017.

Koski, O. (2018), Tekoäly ja muuttuva työ, Työpoliittinen aikakauskirja 1/2018, 11-22.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Työvoimatutkimus 2017, alustatyö [verkkojulkaisu]. ISSN 1796-0479, Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 14.1.2019]

Suoniemi, I. (2017), Intergenerational Mobility and Equal Opportunity, Evidence from Finland. Palkansaajien tutkimuslaitos, Työpapereita 312